

قرض الحسنه و آثار اقتصادی آن

(ویراست دوم)

علی اصغر هادوی نیا

www.ketab.ir

قرض الحسنه و آثار اقتصادی آن

(ویراست دوم)

علی اصغر هادوی نیا

عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

ناشر: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

چاپ اول: ۱۴۰۱

شمارگان: ۳۰۰ نسخه

طراح جلد: رؤیانگاران

چاپ و صحافی: آرزوی دیدار

سرشناسه: هادوی نیا، علی اصغر، ۱۳۴۱.

عنوان و نام پدیدآور: قرض الحسنه و آثار اقتصادی آن / علی اصغر هادوی نیا.

وضعیت ویراست: ویراست دوم.

مشخصات نشر: تهران: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری: ۳۳۸ص.

شابک: ۲ - ۵۵۱ - ۱۰۸ - ۶۰۰ - ۹۷۸

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا.

یادداشت: کتابنامه. یادداشت: نمایه.

موضوع: قرض الحسنه.

موضوع: Islamic loans*

موضوع: اسلام و اقتصاد.

موضوع: Islam - Economic aspects

شناسه افزوده: سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.

رده‌بندی کنگره: BP ۱۹۲

رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۳۷۲

شماره کتابشناسی ملی: ۹۰۹۴۴۲۴

این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است.

دفتر مرکزی: تهران، خیابان شهیدبهشتی، تقاطع بزرگراه

شهید مدرس، پلاک ۵۶، تلفن: ۸۸۵۰۵۴۰۲ - ۸۸۵۰۳۳۴۱

فروشگاه کتاب اندیشه: تهران: خیابان انقلاب، روبروی

درب اصلی دانشگاه تهران، پلاک ۱۳۴۸، تلفن: ۶۶۱۷۵۶۷

www.poiict.ir

همه حقوق محفوظ است

فهرست اجمالی

۱۹ پیشگفتار
۲۳ مقدمه
۳۳ بخش اول: قرض الحسنه در اسلام
۳۷ فصل اول: کلیات
۳۷ واژه‌شناسی
۳۹ قرض الحسنه در متون اسلامی
۴۷ فصل دوم: ماهیت قرض الحسنه
۴۷ ارکان قرض
۴۸ انعقاد قرض
۴۹ آثار عقد قرض
۵۲ تفاوت عقد قرض با برخی عقود دیگر
۵۵ فصل سوم: جایگاه قرض الحسنه در اقتصاد اسلامی
۵۵ «قرض» و «قرض الحسنه»
۵۵ ویژگی وام‌دهنده
۵۸ ویژگی وام‌گیرنده
۶۰ قرض الحسنه و طلب سود
۶۳ آداب قرض الحسنه
۶۸ رابطه قرض الحسنه با نهادهای دیگر
۷۵ رفتارشناسی قرض الحسنه

۷۶	ابعاد وجودی انسان
۸۴	هماهنگی ساختار انگیزشی نهاد قرض الحسنه با ابعاد وجودی انسان
۸۷	نتیجه گیری بخش اول
۸۸	ضمیمه (۱)
۹۰	ضمیمه (۲)
۹۳	بخش دوم: بررسی آثار اجتماعی و اقتصادی قرض
۹۵	صندوق تعاون و معاونت
۹۷	فصل اول: آثار اجتماعی قرض
۹۸	تأمین اجتماعی
۹۸	تأمین اجتماعی در نظام اقتصاد سرمایه‌داری
۹۹	تأمین اجتماعی در نظام اقتصادی اسلام
۱۰۱	نقش قرض در تأمین اجتماعی
۱۰۹	فصل دوم: آثار اقتصادی قرض
۱۰۹	الگوی فرضی قرض
۱۱۰	اثر قرض بر مصرف
۱۲۱	اثر قرض بر پس انداز
۱۳۹	اثر قرض بر توزیع درآمد
۱۵۱	اثر قرض بر بخش پولی اقتصاد
۱۷۶	تأثیر قرض الحسنه بر رشد اقتصادی از رهگذر توسعه مالی
۱۸۰	قرض الحسنه و اقتصاد مقاومتی
۱۹۴	نهاد قرض الحسنه و دولت اسلامی
۲۰۵	نتیجه گیری بخش دوم
۲۱۱	بخش سوم: بررسی کارکرد سیستم‌های مرتبط با قرض
۲۱۵	فصل اول: کمیته امداد امام خمینی و پرداخت وام
۲۱۶	درآمدهای اختصاصی و عملکرد صندوق‌های صدقات
۲۱۹	پرداخت وام قرض الحسنه
۲۲۶	بررسی فعالیت‌های مرتبط با قرض الحسنه در کمیته امداد امام خمینی
۲۲۹	فصل دوم: قرض الحسنه در بانکداری بدون ربا

۲۳۲	عملکرد عقد قرض الحسنه در بانکداری بدون ربا
۲۴۳	بررسی عملکرد قرض الحسنه در بانکداری بدون ربا
۲۵۱	بانک‌های اختصاصی قرض الحسنه
۲۵۷	فصل سوم: صندوق‌های قرض الحسنه
۲۵۸	۱. روند قانونی صندوق‌های قرض الحسنه
۲۶۱	۲. تشکیلات مرتبط با صندوق‌های قرض الحسنه
۲۶۳	۳. عملکرد صندوق‌ها
۲۶۸	۴. بررسی کارآمدی صندوق‌ها
۲۶۹	فصل چهارم: قرض الحسنه در کشورهای دیگر
۲۶۹	لبنان
۲۶۹	اردن
۲۷۰	دبی
۲۷۱	مالزی
۲۷۲	سودان
۲۷۳	صندوق تعاون اجتماعی حلب
	فصل پنجم: طرح پیشنهادی برای هماهنگ‌سازی نهادهای مرتبط با
۲۷۵	قرض الحسنه
۲۷۶	نقش سه نهاد در طرح پیشنهادی
۲۸۰	روند هماهنگی فعالیت‌های مرتبط با قرض الحسنه
۲۸۱	مزایای طرح هماهنگ‌کننده پیشنهادی
۲۸۳	فصل ششم: اوراق قرض الحسنه
۲۸۴	الگوی اول
۲۹۴	الگوی دوم
۲۹۸	الگوی سوم
۳۰۵	نتیجه‌گیری بخش سوم
۳۰۷	نتیجه‌گیری و پیشنهادها
۳۰۹	نتیجه‌گیری
۳۱۳	پیشنهادها

پیشگفتار

در پرتو پیروزی انقلاب اسلامی ایران، بار دیگر تعالیم متعالی و مترقی اسلام، به عنوان معارف نجات‌بخش، در عرصهٔ حیات انسان معاصر ظاهر گردید. تجدید حیات اسلام، از سویی سبب بیداری و خودباوری ملت‌های مسلمان شد، از دیگر سو باعث نمایان شدن سست‌پایگی مسلک‌ها و مکتب‌های بشرساخته و نظام‌های مبتنی بر آنها در میان دیگر ملل گشت.

بایستگی بسط تحقیق و مطالعهٔ متقن و منسجم، نظریه‌پردازی و نوآوری در زمینهٔ مبانی معارف دینی و نظام‌های اجتماعی مبتنی بر آن و ضرورت پرداخت عالمانه و روزآمد به «حوادث واقعهٔ فکری»، به فراخور شرایط کنونی و درخور این رستخیز رهایی‌بخش، و نیز لزوم آسیب‌شناسی فرهنگ ملی، دفاع درست و دقیق از دین و زدودن پیرایه‌های موهوم و موهون از ساحت قدسی آن و صیانت از هویت فرهنگی و سلامت فکری افشار تحصیل‌کرده و نسل جوان کشور، تأسیس نهاد علمی- پژوهشی محض و کارآمدی را فرض می‌نمود. به اقتضای ضرورت‌های پیشگفته، حسب‌الامر رهبر فرهیختهٔ انقلاب اسلامی آیت‌الله‌العظمی خامنه‌ای (مدظله‌العالی) و با تلاش و تدبیر آیت‌الله‌علی‌اکبر رشاد، «پژوهشگاه فرهنگ و اندیشهٔ اسلامی» به عنوان نهادی علمی- فکری، دانشگاهی- حوزوی، در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد.

پژوهشگاه دارای شخصیت حقوقی مستقل و در حکم نهاد عمومی و غیردولتی است که اکنون در قالب چهار پژوهشکدهٔ «حکمت و دین‌پژوهی»،

«نظام‌های اسلامی»، «فرهنگ و مطالعات اجتماعی»، «دانشنامه‌نگاری دینی» و چند مؤسسه وابسته، برای تحقق اهداف مذکور در اساسنامه مصوب خود، فعالیت می‌کند.

پژوهشکده نظام‌های اسلامی که مشتمل بر پنج گروه علمی «اخلاق»، «اقتصاد»، «سیاست»، «فقه و حقوق» و «مدیریت اسلامی» است، در جهت تحقق اهداف زیر فعالیت می‌نماید:

۱. کشف و طراحی نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام؛

۲. تحقیق و تبیین عالمانه مبانی و مباحث اساسی نظام‌های اجتماعی اسلام و ارائه الگوهای کاربردی در قلمرو آن؛

۳. آسیب‌شناسی نظری و کاربردی نظام جمهوری اسلامی ایران و مدرسانی به متولیان امور و سیاست‌سازان برای تحقق کامل تر نظام‌های اسلامی؛

۴. تحقیق درباره مسائل مستحدثه به انگیزه گرهگشایی در زمینه‌های نوپیدای فقهی؛

۵. پاسخگویی به شبهات مطرح درباره فقه و نظام‌های سیاسی، حقوقی، اقتصادی، اخلاقی و مدیریتی اسلام؛

۶. شناخت و نقد علمی مکتب‌ها و نظام‌های معارض.

پژوهش حاضر با عنوان «قرض الحسنه و آثار اقتصادی آن»، تألیف حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر علی اصغر هادوی‌نیا، در زمینه اقتصاد اسلامی است. ایشان در این اثر از یک سوی در صدد تبیین ماهیت و جایگاه قرض الحسنه در اقتصاد اسلامی است و از سوی دیگر تأثیر آن را بر متغیرهای اقتصادی تبیین می‌نماید.

تمحص ایشان اکنون اقتصاد بخش خیرخواهانه یا بخش سوم می‌باشد. قرض الحسنه یک نمونه از رفتارهایی است که می‌تواند در این بخش مطرح شود.

نگاهی گذرا بر آثار و آرای نویسنده نشان می‌دهد زمینه‌های مطالعاتی

ایشان گستره متنوعی را در بر می‌گیرد. عرصه‌های گوناگونی همچون: ۱. معنویت و اقتصاد؛ ۲. انسان اقتصادی از دیدگاه اسلام؛ ۳. فلسفه اقتصاد در پرتو جهان‌بینی قرآن کریم؛ ۴. رفتارشناسی اقتصادی از دیدگاه قرآن کریم. برخی از این مطالعات مربوط به تمحص قبلی ایشان، یعنی قرآن و اقتصاد می‌باشد.

اثر حاضر، ذیل سه بخش و در قالب یازده فصل به مباحثی چون: «قرض الحسنه در اسلام»، «بررسی آثار اجتماعی و اقتصادی قرض»، «بررسی کارکرد سیستم‌های مرتبط با قرض» پرداخته است.

بر خود فرض می‌دانیم از محقق محترم جناب آقای دکتر علی اصغر هادوی‌نیا، عضو هیئت علمی پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی و همچنین از نظارت علمی اعضای محترم شورای علمی گروه اقتصاد به‌ویژه ارزیابان محترم اثر جناب آقای دکتر مهدی عباس موسویان و جناب آقای دکتر مجید حبیبیان که در به ثمر رسیدن ویراست دوم کتاب قرض الحسنه و آثار اقتصادی آن ما را یاری داده‌اند، کمال تشکر و قدردانی خود را ابراز نماییم.

در خاتمه امیدواریم خوانندگان فرهیخته این کتاب، با ارائه نظرهای ارزنده خود، ضمن کمک به تکمیل این تحقیق ارزشمند، ما را در ارائه آثار برتر دیگر یاری فرمایند.

گروه اقتصاد

پژوهشکده نظام‌های اسلامی